

A forgalmi kategóriák szempontrendszere

2024-06-17

Magyarországon a növényvédő szerek forgalmazása és felhasználása engedélyhez kötött.

Az engedély a forgalmi kategória alapján meghatározza a készítmények forgalmazására és felhasználására jogosult személyek körét. A készítmények veszélyességük és a felhasználásból eredő kockázatuk figyelembevételével három kategóriába vannak sorolva:

- I. – felsőfokú (egyetemi) képesítéshez kötött,
- II. – középfokú (megfelelő egyetemi tantárgyi vizsga, középiskolai, vagy szaktanfolyam) képesítéshez kötött,
- III. – szabadforgalmú - képesítéshez nem kötött - kategória.

A forgalmi kategória-besorolás érvényes kritériumait a növényvédő szerek engedélyezésért felelős hatóság dolgozta ki, amely 2005-től bevezetésre és alkalmazásra került. A megváltozott európai uniós és nemzeti jogszabályi környezet miatt az érvényben lévő kategorizálási rendszert át kellett dolgozni, megtartva az eddigi négy alapvető szempont együttes érvényesülését:

- a felhasználással kapcsolatos humán-egészségügyi szempontok
- élelmiszerlánc-biztonsági követelmények,
- a környezet védelme,
- a mezőgazdasági termelő gazdaságos (jövedelmező) működése, versenyképessége

A forgalmi kategóriákra vonatkozó útmutató kiterjed a 89/2004. FVM rendelet 9. melléklete alapján engedélyezett növényvédő szerek nem minősülő növényvédelmi hatású termékek, védőanyagok, kölcsönhatás-fokozók, segédanyagok, hatásjavítók, növényvédelmi célú eszközök és anyagok, makroszervezetek forgalmi kategória meghatározására.

Általános elvek

Általános elv szerint, minden készítmény II. forgalmi kategóriába sorolandó. Amennyiben a készítmény értékelése során az alábbiakban felsorolt kritériumoknak megfelel, ennél szigorúbb (I.) vagy enyhébb (III.) forgalmi kategóriába sorolódik.

Kizárólag I. forgalmi kategóriába kerülhet az a növényvédő szer, amely a 1107/2009/EK rendelet 4. cikk (1) bekezdésében, illetve II. mellékletének 3. pontjában felsorolt ún. kizáró (cut-off) kritériumoknak megfelel, de még a jóváhagyás megújítási folyamatán át nem esett hatóanyagot tartalmaz.

Ugyancsak I. forgalmi kategóriás szerként forgalmazhatóak azok a növényvédő szerek, amelyek korlátozott időtartamra jóváhagyott, komoly veszély elhárításához szükséges hatóanyagot tartalmaznak (ld. 1107/2009/EK rendelet 4. cikk 7. bekezdés).

A szabadforgalmú kategóriába kerülő készítményeknek, mind humán-toxikológiai, mind környezettoxikológiai szempontból kockázatcsökkentő intézkedés nélkül is elfogadható kockázatúnak kell lenniük, emellett a felhasználásuk nem igényelhet speciális technológiai ismereteket. E három szakterület feltételrendszerének való együttes megfelelése esetén kerülhet egy adott készítmény III., vagyis szabadforgalmú kategóriába.

Tűzveszélyes, vagy egyéb fizikai veszély szerint osztályozott növényvédő szer kizárólag kis kiszerezésben kerülhet szabadforgalmú kategóriába.

Amennyiben valamely készítmény kis kockázatú növényvédő szernek minősül (1107/2009/EK rendelet 47. cikk), és felhasználása nem igényel speciális technológiai ismereteket, akkor III. forgalmi kategóriába kerül.

Közterületi és egyéb speciális területen történő felhasználásra növényvédő szer csak egyedi elbírálás alapján engedélyezhető.

Az egyes szakterületekhez kapcsolódó további feltételrendszer az alábbiakban kerül ismertetésre.

Humán-toxikológia

- 1) Kizárólag I. forgalmi kategóriás szerként forgalmazhatóak azok a növényvédő szerek, amelyek
 - az alább felsorolt – 1107/2009/EK rendelet II. mellékletében meghatározott – az emberi egészségre gyakorolt hatás szempontjából az alábbi tulajdonsággal rendelkező hatóanyagot, védőanyagot és kölcsönhatás-fokozót tartalmaznak:
 - a. 1B kategóriájú karcinogénként besorolt, de a szer szabályszerű felhasználása során a humán expozíció mértéke elhanyagolható, *vagy*
 - b. 1B kategóriájú reprodukciót károsító anyagként besorolt, de a szer szabályszerű felhasználása során a humán expozíció mértéke elhanyagolható, *vagy*
 - c. hormonrendszert károsító hatóanyagot tartalmaz, de a szer szabályszerű felhasználása során a humán expozíció mértéke elhanyagolható.

VAGY

- lenyelve, bőrrel érintkezve, belélegezve, légutakba kerülve halálosak, vagy mérgezőek,

VAGY

- egyszeri expozíció hatására súlyos egészségkárosodást képesek okozni (szervkárosító hatású STOT SE-1 besorolásúak),

VAGY

- ismétlődő expozíció hatására súlyos egészségkárosodást képesek okozni (2 kategóriájú karcinogén és/vagy 2 kategóriájú reprodukciót károsító és/vagy szervkárosító hatású STOT RE-1 besorolásúak), és a felhasználásukhoz kapcsolódó, nem étrendi humán expozíció magasabb, mint az AOEL 80%-a.

2) III. forgalmi kategóriás szerként forgalmazható az a növényvédő szer, amely

- nem okoz célszervi toxicitást egyszeri vagy ismétlődő expozíció során, és
- nem 2. kategóriájú karcinogén és/vagy 2. kategóriájú reprodukciót károsító szer, és
- nem károsíthatja a szoptatott gyermeket (H362), és
- nem okoz súlyos égési sérülést és/vagy szemkárosodást (H314 vagy H318) és nem okoz belélegezve allergiás és asztmás tüneteket, illetve nehézlégzést (H334), és
- biztonságos felhasználásához a felhasználónak a védőkesztyűn és szemvédőn/arcvédőn kívül egyéb védőfelszerelést nem szükséges viselnie, és
- biztonságos felhasználásakor a helyi lakosok és arra járó személyek egészségének védelme érdekében a kezelt terület szélétől számított kezeletlen biztonsági zóna legfeljebb 5 méter lehet, és
- felhasználása után a kezelt területen tartózkodó és/vagy tevékenykedő mezőgazdasági dolgozónak nem szükséges személyi védőfelszerelést viselnie, illetve a kezelt területre való belépés idejét nem szükséges korlátozni, és
- nem bőrszenzibilizáló hatású (H317) szer
- Illetve a készítmény felhasználásához előírt elsősegélynyújtás nem kíván speciális intézkedést.

Rövidítések:

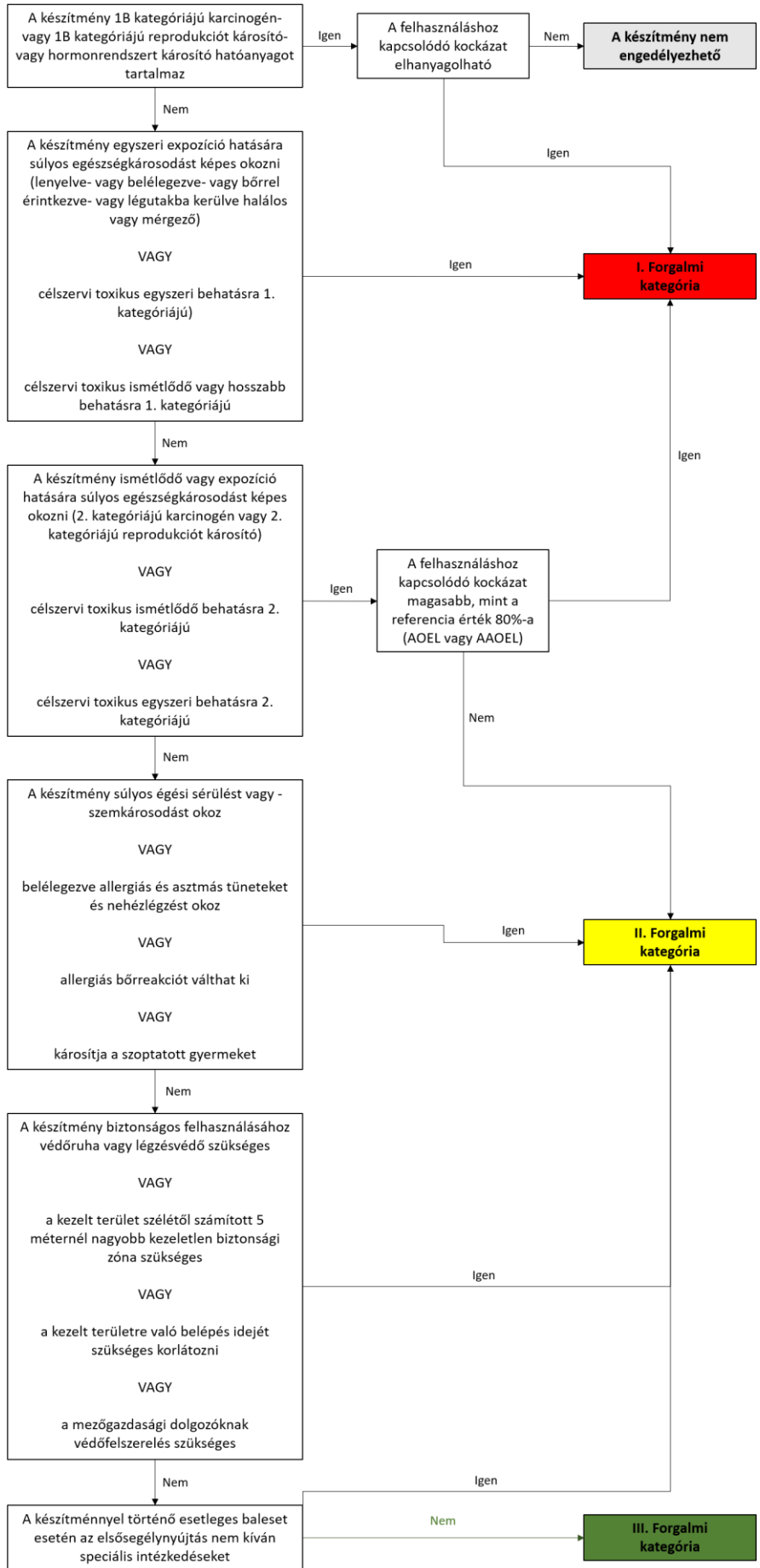
AAOEL (acute acceptable operator exposure level): az akut felhasználói expozíció elfogadható szintje

AOEL (acceptable operator exposure level): a felhasználói expozíció elfogadható szintje

STOT RE (specific target organ toxicity – repeated exposure): célszervi toxicitás – ismétlődő expozíció

STOT SE (specific target organ toxicity – single exposure): célszervi toxicitás – egyszeri expozíció

1. ábra *Forgalmi kategória besorolás humán toxikológiai folyamatábrája*

Környezet-toxikológia

- 1) Kizárólag I. forgalmi kategóriás szerként forgalmazhatóak azok a növényvédő szerek, amelyek az alább felsorolt - 1107/2009/EK rendelet II. mellékletében meghatározott - környezeti tulajdonsággal rendelkező hatóanyagot, védőanyagot és kölcsönhatás-fokozót tartalmaznak:
- a környezetben tartósan megmaradó (perzisztens) anyag (a degradációs felezési idő (DT₅₀) talajban/üledékben > 6 hónap, illetve vízben >2 hónap), és
 - biológiailag felhalmozódó anyag (BCF > 2000).

- 2) I. forgalmi kategóriás szerként forgalmazhatók a nem-cél szervezetekre esetleg káros hatású készítmények, amelyek
- bár *hormonrendszert károsító* tulajdonságú hatóanyagot tartalmaznak, de a szer szabályszerű felhasználása elhanyagolható expozíciót jelent, *vagy*
 - környezeti szempontból Európai Uniói korlátozás alá eső hatóanyagot és vagy/adalékanyagot tartalmaznak.

A 2) pont alapján történő besorolást a hatóság szakértői döntés alapján indokolt esetben felülbíráhatja.

- 3) Amennyiben a növényvédő szer felhasználásának környezeti értékelése veszély alapon történt, és a vízi környezet szempontjából H 400, H 410, H 411, H 412 (nagyon mérgező, mérgező, ártalmas) osztályozással bír, a III. forgalmi kategóriába nem sorolható, kivéve, ha a készítmény H412-es besorolása és kis kiszerezésű (ld. „Kis kiszerezésű készítmények III. forgalmi kategóriába való átsorolása” fejezet).
- A készítmények veszély megközelítésű forgalmi kategóriába sorolását kockázatbecslésen alapuló szakértői döntés felülírhatja.

Környezeti sors és viselkedés szempontjai

- 4) *Azok a készítmények, melyek alkalmazásához környezeti biztonsági előírások szükségesek (S_{Pe} 1-2), nem kerülhetnek III. forgalmi kategóriába, kivéve, ha a készítmény kiszerezett mennyisége megfelel a „kis kiszerezés” kritériumainak (ld. „Kis kiszerezésű készítmények III. forgalmi kategóriába való átsorolása” fejezet)*

Környezeti kockázatbecslés talajra, felszín alatti és felszíni vizekre történik. Az egységes elvek szerint elvégzett értékelés alapján, az engedélyezett felhasználási területen a veszély csökkentésére irányuló intézkedések meghozatalára lehet szükség elsősorban a talajban való felhalmozódás (*kumuláció*), a talajlakó szervezetekre (pl. földigiliszta) gyakorolt hatás, vagy a talaj mikroflóra, illetve a felszín alatti víz szennyeződésének elkerülésére (**S_{Pe} 1** mondat, a készítmény használatának időtartamáról/gyakoriságáról, illetve a felhasznált mennyiségről rendelkező mondat).

A talajvíz és a vízi szervezetek védelme érdekében szükség lehet egyes talajtípusokon vagy helyzetben a használat korlátozására (**S_{Pe} 2** mondat).

Ökotoxikológiai vonatkozások - beporzó rovarok védelme

- 5) A méhek védelmét célzó kockázatcsökkentő intézkedések előírása esetén, pl. méhkímélő technológia alkalmazása vagy a virágzó, esetleg mézharmatos növényekre történő korlátozások előírása miatt, a készítmény nem kerülhet III. forgalmi kategóriába, kivéve, ha a készítmény kiszerezelt mennyisége megfelel a „kis kiszerezés” kritériumainak (ld. „Kis kiszerezésű készítmények III. forgalmi kategóriába való átsorolása” fejezet).

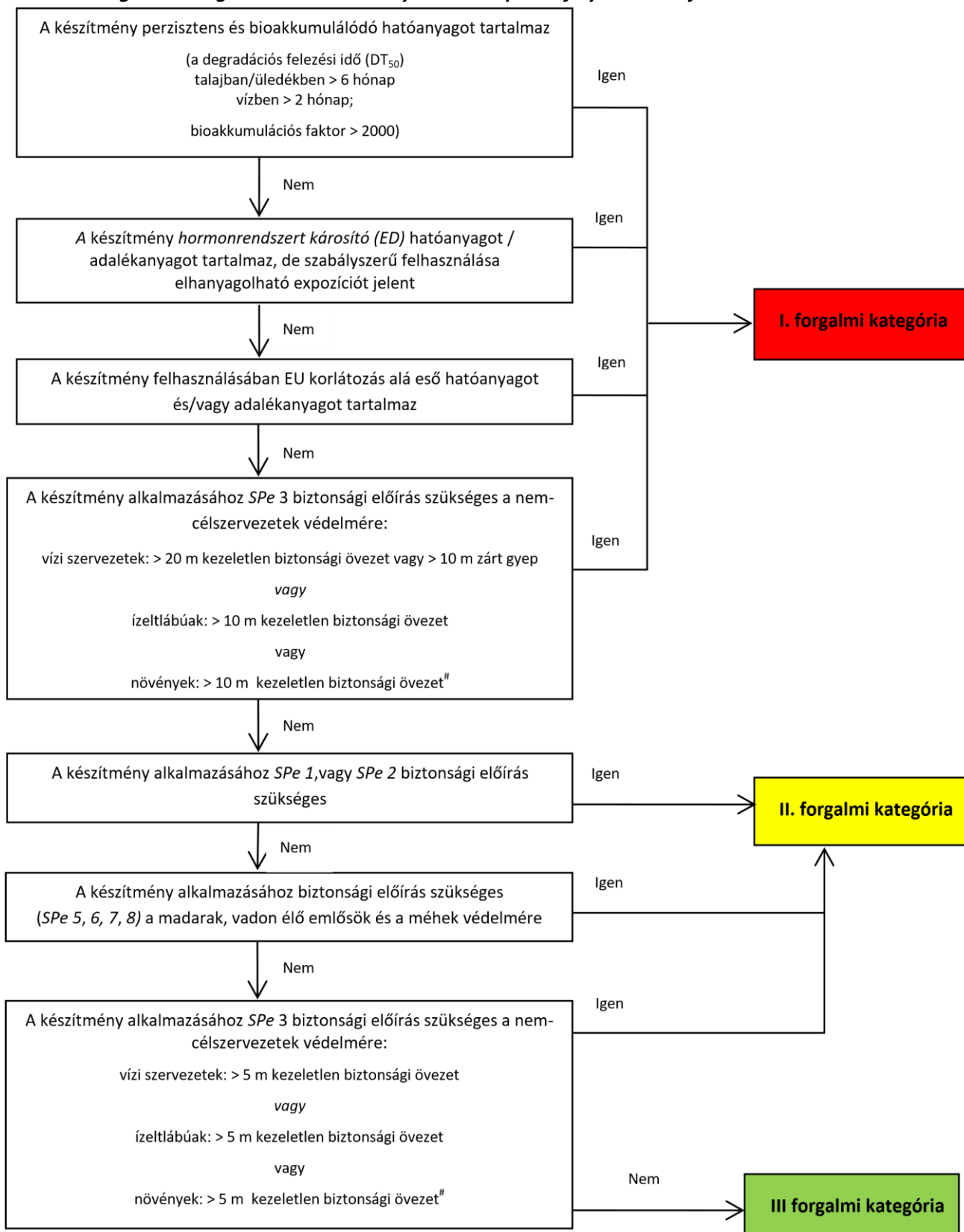
A mézelő méh, a poszméhek és az egyéb hasznos rovarok védelme érdekében, a forgalmi kategóriába sorolás során a hatóság figyelembe veszi a hatóanyag méhveszélyességét, a felhasználásból eredő kockázatot, illetve annak csökkentését célzó intézkedéseket (**Spe 8** mondatok). Fontos szempont, hogy a készítmény alkalmazása igényel-e speciális ismeretet (pl. méhkímélő technológia alkalmazása, a mézelő növények felismerése, a mézharmat jelenlétének meghatározása).

Ökotoxikológiai vonatkozások - egyéb szárazföldi és vízi nem-cél szervezetek védelme

- 6) *A nem-cél vízi szervezetek esetében 20 méternél nagyobb kezeletlen biztonsági övezet, vagy 10 méternél nagyobb növényzettel borított biztonsági övezet (zárt gyepek), a nem-cél ízeltlábúak és nem-cél növények védelmére meghatározott 10 méternél szélesebb kezeletlen biztonsági övezet előírása az I. forgalmi kategóriába sorolást teszi szükségessé.*
- 7) *A nem-cél vízi szervezetek, a nem-cél ízeltlábúak és a nem-cél növények védelmére meghatározott 5 méternél szélesebb kezeletlen biztonsági övezet vagy speciális szórófej előírása a II. forgalmi kategóriába sorolást teszi szükségessé.*

A vizekben a halak, a vízi gerinctelenek, a vízi növények, a szárazföldön az emlősök, a madarak, a nem-cél ízeltlábúak, a talajlakó szervezetek (pl. földigiliszta, ugróvillások stb.) a mikrobák és a nem-cél növények tekintetében szükséges a szer veszélyességét, ill. a felhasználásból adódó kockázatot becsülni. A forgalmi kategóriába soroláskor figyelembe kell venni a készítmény ökotoxikológiai profilját, az esetleges kockázatcsökkentő intézkedések előírását. Ilyen intézkedés lehet a kezelt és a nem-cél terület közötti védősáv nagysága, elsodródást csökkentő permetező szórófej előírása (**SPe 3** mondatok, egyéb környezetvédelmi előírások).

2. ábra Forgalmi kategória besorolás környezeti szempontú folyamatábrája

elsodródáscsökkentő technika figyelembevétele nélkül

Növényvédelmi technológia

A technológiai szempontok figyelembevételével az alább felsoroltak valamelyikének vagy azok együttes teljesülése esetén a készítmény nem kerülhet III. szabadforgalmú kategóriába:

- 1) azon posztemergens gyomirtó szerek, amelyek felhasználása a kultúrnövény szűk fenológiai intervallumához kötöttek,
- 2) esetleges technológiai hibákból eredően súlyos a kultúrnövény károsodásának veszélye,
- 3) a hatóanyag tulajdonságai miatt speciális utónövény korlátozás szükséges,
- 4) a kijuttatáshoz növényvédelmi szakmérnöki szintű ismeretek, speciális védőfelszerelés, illetve speciális kijuttató eszköz szükséges,
- 5) speciális ellenálló (toleráns) fajtához/hibridhez kötött technológiák.

Speciális alkalmazási módok

Azok a növényvédő szerek, melyek nagyüzemi **csávázó szerként** vagy **raktárfertőtlenítő szerként** kerülnek felhasználásra, kizárólag I. forgalmi kategóriába kerülhetnek.

Kis kiszerezésű készítmények III. forgalmi kategóriába való átsorolása

A fenti besorolási szempontrendszerrel eltérően egyes, I. vagy II. forgalmi kategóriába sorolt készítmények terület alapon meghatározott csomagolási egységeinek III. forgalmi kategóriába minősítése indokolt lehet. Ilyen kis kiszerezésűnek minősül a legfeljebb 3000 m² terület egyszeri kezeléséhez szükséges mennyiséget tartalmazó csomagolás.

A III. forgalmi kategóriába történő átminősítést az indokolhatja, hogy rendelkezésre álljanak olyan készítmények a képesítés nélküli felhasználók (kiskert tulajdonosok, hobbi kertészek) részére, amelyek alkalmasak lehetnek a legfontosabb károsítók elleni védekezésre.

Az átminősítés szakértői döntést igényel, melyet minden esetben egy, a felhasználást és a készítmény formulációját is figyelembe vevő, kockázatbecslésen alapuló felülvizsgálatnak kell megelőznie, annak érdekében, hogy meggyőződhessünk a kijuttatott növényvédő szer okozta esetleges humán- és környezet-egészségügyi kockázatok elfogadhatóságáról (pl. kockázatbecslés alapján meg kell győződni arról, hogy a készítmény felhasználása a lent felsoroltakon kívüli kockázatcsökkentő intézkedések alkalmazása nélkül sem jelent elfogadhatatlan kockázatot).

Humán toxikológiai szempontból az átsorolásra vonatkozó kérelemnél figyelembe kell venni:

- Bőrszenzibilizáló hatású (H317) szer III. forgalmi kategóriába sorolása kizárólag a kis kiszerezések átsorolása esetén mérlegelhető. Amennyiben pozitív szakértői elbírálás születik, az ilyen, kis kiszerezésű szer címkéjén fel kell tüntetni, hogy munkaruha (hosszúszárú nadrág, hosszúujjú felsőzárt cipő) valamint arcvédő és védőkesztyű viselése az előkészítő és felhasználók számára kötelező. A címkén a következő figyelmeztetésnek kell szerepelnie: **A növényvédő szer allergiás bőrreakciót válthat ki! A munkaruhára vonatkozó előírásoktól való eltérés egészségkárosodást okozhat!**

Környezeti szempontból a következőket kell figyelembe venni:

A kockázatra utalásként, illetve annak csökkentése érdekében az alábbi mondat címkén történő feltüntetése indokolt lehet:

- *Csatornába engedni nem szabad!*

Az ilyen készítmények kis kiszerezésű egységeinek címkéjén ugyanazt a toxikológiai információt (H- és P-mondatokat) kell feltüntetni, mint a nagyobb kiszerezésű egységek címkéjén.

Egyéb környezetvédelmi szempontok szerint kiegészítő mondatok előírása adható:

- *Az akváriumot, kerti medencét permetezés előtt letakarni szükséges!*
- *A nem-cél növények védelme érdekében a permetezés során fellépő elsodródásra figyelemmel kell lenni!*